

РЕЦЕНЗИЯ

от проф.дфн Стефан Пенев/ ИИОЗ-БАН/ относно ДИСЕРТАЦИЯТА

на Игор Стоян Коцич на тема:

ФИЛОСОФСКИ АНАЛИЗ НА АНТРОПОЛОГИЧНИТЕ И КОСМОЛОГИЧНИ ИДЕИ

НА МИТРОПОЛИТ ЙОАН ЗИЗИУЛАС,

за придобиване на образователната и научна степен ДОКТОР по философия,2.3.

/ по философия на религията/:

Дисертацията на бъдещия доктор Игор С. Коцич е изпълнена в обем от 303 стр. Състои се от Увод, 3 глави и Заключение. Предварително ще отбележа, че дисертацията е значително подобрена структурно и особено съдържателно. Използвана е литература на кирилица и на латинца с над 120 заглавия. Оценявам позитивно, че са използвани почти еднакъв брой книги на сръбски ,български и гръцки, съвместно с латиницата. Дисертантът познава преводите на западни езици от източно-православни автори и самите западни автори, но справедливо не страда от чуждопоклонство.

Предметът на дисертацията вече не се разглежда само чрез теологията, но и чрез философски методи. Така “религиозната философия“ на митр.Йоан Зизиулас е водещ предмет. Централен проблем е анализът, на места вече дори позитивно критичен, на „екзистенциално-онтологичните, тоест антропологичните и космологичните“ идеи. Казано с други думи, това са основните светогледни въпроси. Тук важен момент е и връзката на“ Еклесиалното (църковно) битие с битието на човека и света“ и изводите, т.е. „какви са екзистенциалните последици от тази връзка“.

Актуалността на изследването е свързана с три значими сфери както от историята, така и най-вече от съвременното състояние на богословската и религиозно-философската мисъл: Това са *АНТРОПОЛОГИЯТА* като онтология на личността; *ЕКЛЕСИОЛОГИЯТА* от гл.т. на икуменическото движение; *КОСМОЛОГИЯТА* и екологимната криза на съвременния свят. „Според митр. Зизиулас, Православието трябва по един решителен начин да допринесе за единството на Църквата. Според него гласът на Православието в икуменическото движение ще бъде от жизнено важно значение, ако единството на Църквата трябва да обхване измерението на източната традиция“. Авторът казва, че „за да се случи това двустранно креативно съединяване на Изтока и Запада“, е нужно Православието да се отвори за проблемите на нашето време и “да преодолее своя стерилен консерватизъм“. Г-н Коцич разглежда много важни богословски въпроси, като: Приматът, Съборността на Църквата,

Евхаристията, идеята за еклезиалност/църковност/, съществуването на енорията и др. Познавайки класиката на св.отци, той не забравя да акцентира и върху „новото богословие“.

Тъй като дисертацията е станала по-философска, аз ще се спра главно върху философския му анализ и философските идеи: Космологичните проблеми са фокусирани върху следните теми: Сътворението на света от Бога“ *ex nihilo*“; условност на битието на света и безусловност на свръхбитието на Бога. Сравнени са собствените атрибути на Бога/ от гл.т. на икуменията/ като вечност, несътвореност, безсмъртност, неизменност и т.н. спрямо относителните атрибути на света – смъртност, изменяемост, тленност, зависимост и времевост, които са *единство от битие и небитие* като предикати, а не като субекти/ Тук аналогията с Хегел е безспорна, въпреки различните нива на категориалния апарат и методологията/. Казано иначе, въведена е основната дистинкция между вечност и тленост, абсолютност и релационност на битието. На анализите върху Св.Троица няма да се спираме, тъй като те априори излизат извън рамките на доказателството, а самата идея принципно се различава от диалектичката триада! Така важно място в 1 и 3 гл. заемат Бог и човек и те са включени в единството на религиозно-философски анализ. На двояката роля на човека според идеята за Сътворението, а именно: „-Да бъде посредник между Бога и целокупната сътворена природа; -Да стане неповторимо същество, тоест личност чрез съединението с Бога в Христос“; са посветена и първата, и третата глава. Авторът пише: „Митр. Зизиулас определя човека като *свещеник на творението*, което представлява радикален *novum* в сравнение с определението за човека в западното богословие и западната цивилизация изобщо, като *собственик на творението*. Всичко това има значими последици за възгледите на митр. Зизиулас във връзка със съвременната екологична криза“. Неснователни биха били всякакви критики спрямо автора от типа, че тлеността на света не е изведена от грехопадението. Напротив- точно тогава той би допуснал логически паралогизъм, т.е. да подпъхва предмет на вярата във веригата на доказателството. В действителност Игор Коцич анализира теологията и използва категориите в техния философски смисъл, което оценявам много положително. Всеки друг подход, особено подпъхване на сетивно или теологично съдържание в понятията, би бил равносилен на епентеза. А точно това дисертантът умело е отстранил от съдържанието, за което го поздравявам.

В дисертацията най-високо оценявам две неща: 1/ **Корелационния анализ на отношението между теология и философия** при историческото развитие и взаимодействие на двете дисциплини. В гл.І цял един раздел е посветен на този професионален философски анализ от Античността до епохата на Новото време. В Античността изявен примат има философията. Истинското виждане за реалността е главна цел на философията. А под понятието *реалност*

включва всички въпроси, свързани с положението на *човека в света*. Философията е била обожавана и ценена, неприкосновена и уважавана. Едва в собствено религиозната епоха, която преобърнала света – Средните векове хората били ангажирани с вярата и всичко се е правело в служба на Бога, Който поставя строги граници. Оказва се, че вече нямало необходимост от търсене на Истината, след като тя вече е разкрита, то нямало и потребност от самостоятелна философия. Философията, обаче, не изчезва, а първоначалната ѝ цел била променена. От обожаването на философията и диалектиката в Академията на Платон/ V-IV в. пр. н. е. / се стигнало до открита вражда между философия и теология при Тертулиан/ II-III в. сл. Р.Хр./ При Алберт Велики и Тома от Аквино/ XIII в./ тя имала статута на прислужник на теологията./ Но в ранното християнство има и школи като Александрийската, където философията е смятана за „Божий дар“. И именно там станал истинският синтез на философия и теология – при Климент и Ориген/ II - III в./ За Августин вярата била най-висшата познавателна сила. После Д. С. Ериджена предлага кореспонденция между религията и теологията, докато за Тома Аквински истините на християнството са над философията. След Дънс Скот и XIV в. философията и теологията отново започват да се разминават. В Епохата на Ренесанса човекът се обръща повече към себе си и към обективното разглеждане на света, правейки крачка назад към Античните идеали. Появява се и концепцията на Фр. Бейкън/ XVI в./ за „двойната истина“. Р. Декарт вече възстановява и развива една по-модерна, нерелигиозна метафизика. При Нютон и Лайбниц/ XVII в./ започва господството на науката и философията над богословските дисциплини. През Новото време станала популярна и максимата: Една капка от чашата на науката/философията може да ни отдалечи от Бога, но ако се пресуши цялата чаша на знанието, тя отново ни връща при Него. По този начин И. Коич демонстрира не само последователност в методологията и темите у Зизиулас, но и своите собствени!

2/ От тук, той смело може да се впусне в дебрите на *Еклезиологията в гл. II*. Центърът на тежестта пада върху Идентичността на Църквата, върху Триадологията и евхаристийните измерения на Църквата. Съвсем диалектически е изказана и мисълта: „Тъй като светът, тоест творението, не може само по себе си да общува с Бога, то Дух Свети със Своето присъствие дава възможност на творението да се отвори (да превъзмогне своите естествени ограничения) и да се въплъти в Сина, и така да се принесе (чрез Сина) на Бог Отец.“ Всичко това, според митр. Зизиулас, се реализира и конкретизира в светата евхаристия на Църквата, като Тайнство.

В гл. III – е преосмислена религиозната философия на Зизиулас по отношение на човека и цялото творение. И тук изследването не остава само при Зизиулас, а включва както

Платон-Аристотел, така кападокийците, а и дори М.Бубер. Развита е и концепцията за „еклезилната онтология“. Във втората част на 3 гл.е разгледано отношението космология-еклесиология. Доктрината се развива от гностици, от Филон Юдеина и Александрийската школа. Но в единия случай целта е да се оневини Бог за съществуването на злото, а в другия – се съгласува библейската доктрина с платонизма и стоицизма. Според Зизиулас, което аз не приемам за основателно у самия него, при неоплатониците и александрийците“ Бог сътворява света въз основа на вечните идеи, които има в Своя „ум“, мислейки, че по този начин онтологично е отделил света от Бога, а всъщност е създал нов проблем, който става очевиден у Ориген, който е учел за два вида сътворяване: *първият е* вечното сътворяване, съответно фактът, че Бог вечно е замислял този свят с помощта на логосите на съществата, а тези логоси са събрани в един логос, а това е Божият Син и Логос (преди Въплъщението); тъй като Бог, следователно, в този един Логос е имал логосите на всички същества, е сътворил този свят; поради това този свят по някакъв начин е бил вечно съществуващ; *вторият е*, че този свят, какъвто го виждаме днес, и то главно в неговия материален вид, във времето е придобил ипостас и съществува; впрочем, това е вече една друга степен, която всъщност е падение в сравнение с първоначалната“/тук намирам паралогизми и епентези!/.

По-нататък се изследва доктрината на Църквата за Сътворението на света. Тръгва се с класиката за сътворението „от нищото“ и придаването на битие с участие на тленното във вечното битие. Чрез „необходимостта от общение между сътворения свят и Бога митр. Зизиулас определя ролята на човека като същество, чрез което трябва да се осъществи това общение“. Важна е и първоначалната оценка на принципите на платонизма, която би могла и да се развие, но в един по-различен дисертационен труд. В изводите си бъдещият д-р Коцич много професионално преценява, че: Последници от сътворяването на природата от небитието са нейната тленност и смъртност. Сътворената природа е смъртна, защото е сътворена от небитието, тоест природата на сътворените същества сама по себе си е някогашното небитие (Св. Атанасий Александр.): Бог е вечен, безсмъртен, защото е несътворен, докато светът е преходен, смъртен, защото е сътворен „ex nihilo“; Всичко, което съществува, принадлежи към тези две реалности: *несътворено и сътворен/вечност и тление/*. Но, в анализа на Платонова космогония, на която митр. Зизиулас често се позовава, виждаме, че някои религиозни автори, а и дори митр. Зизиуас не разбират добре Платон, също както материалистите смесват тези понятия + универсалиите и още: идея и ейдос, материя и реалност, Творец с демиург, същност и субстанция, а от там могат да произлязат грешки и недоразумения, които д-р Игор Коцич успява да преодолее.

ПРЕПОРЪКИ: Нека д-р Игор Коич занаяпред по-смело да изказва собствените си идеи, дори когато се различават от тези на авторитетите. Препоръчвам на автора да издаде дисертацията като книга и непременно да развие идеите си чрез вземане на страна в известния, дори ожесточен спор между митрополитите Иеротей Влахос&Йоан Зизилуас особено относно природата и смисъла на човешката личност, а и за «православната космология и екологията»:

Според митр.Йеротей Влахос: «1. Православната екология се основава на възгледа, че Бог е създател на света. Следователно светът не е плод на случайността или пък копие от света на идеите, както би казал Платон, но едно волево творение на Бога. Бог създава света ex nihilo, т.е. от „небитие“. Точно този факт различава православната космология от всяка друга. По силата на този възглед Единственият господар на света е Този, Който го е създал, т.е. Троицният Бог. Човекът не е господар на света в абсолютния смисъл на думата, а е единствено управител и ползвател. 2. В Православната църква вярваме, че Бог не само е създал света, но и че го съхранява чрез Неговите нетварни и промислителни енергии (действия). По такъв начин Божиите енергии са в цялото творение. Ние отличаваме същност от енергия в Бога и казваме, че Божията същностотворяща, животворяща и мъдротворяща енергия е в цялото творение, която също така е и промислителна, като избягваме всякакъв пантеизъм. Защото, ако вярваме, че Бог пребивава в творението по същност, тогава ще се заключим в едно идеологизиране на тварите и ще развием пантеистични възгледи, които всъщност променят целта и съществуването на творението.»(По: « Духовни ориентири за съвременното общество»).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Дисертационният труд е не само аналитичен, но е и много богат на идеи, концепции и изводи. В някои отношения той осъвременява древните идеи на философията и богословската традиция със съвременно съдържание и прави опит за предетерминиране на проблемите и решенията в съвременния свят. Напълно съм съгласен със самооценката и приемем за реални изброените 5 приноса. Работата е достатъчно професионална за **да се присъди степен «доктор» и гласувам с «ДА» за образователната и научна степен «ДОКТОР» по философия - по професионално направление 2.3/ със специализация по философия на религията/ за Игор Стоян Коич.**

10 април 2019 г.

Рецензент: *проф.дфн Ст.Пенов*,.....

/р-л катедра „Религия...и светоглед“, ИИОЗ-БАН, чл. на НС /